

11/1. 1961

de Gaulles historiska perspektiv

SEDAN BÖRJAN av 1920-talet har de Gaulle i sina skrifter behandlat förhållandet mellan fransmän och tyskar, de båda folkens nationalkaraktärer, förflutna och framtida krig, historien och framtiden. På vissa punkter speglar hans uttalanden förändringar i den allmänna opinionen, på andra är de i sina skiftande men alltid lika självsäkert framförda karaktärstreck och förutsägelser originella. Jag skall i största korthet redovisa de Gaulles viktigaste synpunkter under skilda tider.

I den några år efter första världskriget utgivna "La discorde chez l'ennemi" är de Gaulle generös i sin beskrivning av den besegrade motståndaren. Han skriver om det "tappra" tyska folket, "som visat en kollektiv vilja att segra, en envis uthållighet, en förmåga att lida, som från krigets första dag förtjänat fiendens förvånning och beundran och som utan tvivel skall vinna hyllning av Historien". Att tyskarna förlorade berodde på deras obändiga maktlystnad och särskilt på att de enskilda politikerna och generalerna, inspirerade av Nietzsche, i sin hänsynslösa tävlan om inflytande och ära var oförmögna till enigt och planmässigt handlande; det var alltså tvedräkten bland tyskarna som gav fransmännen och deras allierade segern. I Frankrike var hållningen en helt annan. Landet jämförs med en välskött trädgård i klassisk stil, där allt är måttfullt, harmoniskt, ordnat och övervakat i detalj och där helheten, inte några dominerande träd, anläggningar eller statyer, är beundransvärd. En sådan jämn perfektion "kan inge en ädel melankoli" på grund av vetskapen att varje detalj i isolerat skick kunde ha gjort större intryck. "Men detta skulle ha varit till skada för helheten, och den promenerande gläder sig över den ordning som ger trädgården dess utsökta harmoni."

Uttalandena är intressanta därför att de helt strider mot övlig jargong i ämnet. Fransmän brukar beteckna tyskarna som enhetliga, "stöpta i samma form"

Under första världskriget tjänstgjorde de Gaulle vid 33:e franska infanteriregementet, men blev tillfångatagen efter slaget vid Verdun och tillbragte drygt två och ett halvt år i tysk krigsfångenskap. Bilden visar de Gaulle (till höger) och en av hans kamrater i fånglägret vid Ingolstadt i Bayern.

de Gaulle som kadett vid krigshögskolan i Saint-Cyr.

och sig själva som särpräglade personligheter; tyskarna säger, enligt den internationellt gångbara föreställningen om egen och andras nationalkaraktärer, raka motsatsen. de Gaulle tycks ha varit påverkad av den mängd tyska arbeten som han läst under utformandet av sin undersökning. I senare böcker övergår han till det traditionella sättet att resonera och skriver alltså närmast motsatsen till vad han gjorde i den första boken.

Till de teser, klart utformade eller i olika sammanhang antydda, som man finner i böckerna från 1930-talet hör att fransmän och tyskar på grund av ländernas läge och folkens läggning är dömda att slåss om gränser och herravälde. Ibland beskrivs denna kämp som en naturlag: "Den fransk-tyska gränsen är ett sår, som aldrig helf läkes... Historiens vilja driver alltid germanerna till strid med gallerna." "I striderna mellan gallerna och germaner har de växlande segrarna ingenting avgjort och ingenting mildrat." Efter 1870-1871 års krig fanns, trots den djupt liggande fredsviljan, ett legitimt behov av revansch i Frankrike. Poincarés inställning beskrivs på ett sätt som erinrar om teckningen hos Roger Martin du Gard: "I det drama (kriget 1914) som hans klokhet ogillade, men som han inte kunde betrakta utan hemliga förhoppningar" blev han de traditionella planernas målsman. de Gaulle själv drömde som ung man "om storheten i detta

okända äventyr". Efter segern saknar Frankrike krigiska syften, betonas det, men då och då skymtar tanken på Rhengränsen som den riktiga. I en speciellt underlig vändning förklarar de Gaulle att "Rhen, som naturen anvisat åt gallerna som gräns och skydd, knappast har berört Frankrike förrän den avlägsnar sig från landet och därigenom blottställer det".

Det franska folket skildras nu enligt den schaplon som överallt synes gälla vid analys av den egna nationalkaraktären. Fransmännen representerar fredsviljan och universalismen och är i stort sett överlägsna andra folk. Men samtidigt beskrivs de som "ombytliga, obestämda, motsägelsefulla". De har svårt att hålla samman på grund av sin olikhet och sin individualism; deras känsla för underordning och disciplin är svag; deras mod och élan är lysande, men de vill inte systematiskt uppbygga ett starkt försvar eller över huvud militärt planera för framtiden. Tyskarna påstås nu tvärtom vara samlade och välorganiserade, Tyskland är "ett knippe mäktiga instinkter", som får slagkraft genom metodisk planering på lång sikt. Här möter alltså de bilder av fransmän och tyskar som är klassiska i den franska debatten. de Gaulle använder till och med en rad tarvliga klichéer om de tyska arvfienderna; de har "gotiska palats som bekvämlighetsinrättningar", deras "romantiska kavallerier dricker öl så att de kräks", i deras kultur förmims "ett barbariskt buller".

Dessa tokerier och utfall utgör en del av motiveringen för en fransk elitarmé. Men "Vers l'armée de méfier" innehåller även en rad andra reflexioner som klargör hur skevt de Gaulle såg utvecklingen vid denna tid — churu hans bok på grund av några rader om stridsvagnarnas betydelse berömts som skarpsynt och profetisk.

Efter en bevisföring som är det mest förvirrade de Gaulle skrivit — att beskriva denna ohämmade tankeflykt skulle kräva långa citat och bli alltför tröttnande — kommer slutsatsen att "världen är kristalliserad"; genom detta från Stendhal hämtade uttryck vill de Gaulle säga att några större förändringar inte längre är att

vänta. "Tiden av stora erövringar är slut", krig av total karaktär har blivit meningslösa och medför alltför fruktansvärda förluster, konflikter av den omfattning som ledde till det första världskriget finns inte längre; de humaniserade och demokratiserade folken vill inte längre vara med om storkrig. Visserligen finns i Tyskland missnöje och bitterhet, men de krav som uppställs är begränsade (anslutning till Österrike, Saarområdet), och något storkrig tänker man inte på. Vid genomläsningen av dessa sidor, vilkas förutsägelser på varje punkt visat sig falska och även då de utformades var högst konstiga, frågar man sig om denna bok blivit läst av andra än generalstabare, som endast fäst sig vid glorifieringen av tekniken och stridsvagnarna.

Hur kommer då de Gaulle från dessa felaktiga premisser till en åtminstone rimlig uppfattning om elit- eller yrkesarmén som framtidsvapen? Svaret är enkelt: det är just därför att de Gaulle inte tror på storkrig som han rekommenderar en yrkesarmé. Vad han befarar är kupper för vinnande av begränsade mål — främst från det nazistiska Tysklands sida — och för att möta sådana är en begränsad, professionell armé lämplig, särskilt för Frankrike, där oviljan mot krig och till och med värnplikt blivit en stark politisk faktor och där känslan för och förmågan att uppnå det kvalitativt överlägsna är större än på andra håll. Vidare skall en yrkesarmé av internationell typ i Nationernas förbunds regi kunna fungera för att beivra mindre fördragsbrott och hindra lokala krig; här anknyter de Gaulle till den officiella franska politiken under 1920-talet (Genèveprotokollet). "På detta sätt blir yrkessoldaten den nödvändige garanten för mänsklighetens stora förhoppningar." Slutligen, men icke minst viktigt: yrkesarmén behövs för att försvara det franska imperiet. Inom kolonierna finns rörelser som vill göra slut på det franska väldet. Men detta välde måste upprätthållas; en gång i framtiden nås den grad av framsteg då "eliternas klokhet och massornas lojalitet kommer dessa befolkningar, som för närvarande är illa underrättade, att godtaga

föreningen... Till dess måste vi förbli herrar, ty eljest är allt förlorat." Men det är tydligt att en värnpliktsarmé av olika skäl, bland annat politiska, är mindre skickad att upprätthålla det franska våldet än en yrkesarmé.

Det brukar sägas att generaler planerar för det krig som varit, inte för det krig som kommer. Men det är tydligt att de Gaulle gjorde intetdera. Hans föreställningar om den politiska och militära situationen 1934 var även i detta skede av falska profeter ovanligt felaktiga; det kommande världskrigets natur hade han intet begrepp om, han anade inte ens den betydelse flyget skulle få. Den som vill vara artig kan möjligen säga att de Gaulle planerade för tiden efter det andra världskriget; man får då tänka på ansatserna till FN-expeditioner och på Atlantpaktens taktiska atomvapen för att förebygga ryska gränskupper. Men det är sannernligen, med tanke på hela den ohållbara tankegången i "Vers l'armée de métier", en överdriven artighet.

Om de Gaulles handlande och åsikter under tiden efter 1940 skall jag fatta mig mycket kort. Historien vittnar om den utveckling han undergått och om hur hans uppträdande förändrats; därom vittnar också hans memoarer, ehuru han i dessa sällan öppet vidgår sina åsiktsskiften och ofta camouflerar eller endast dunkelt antyder de motiv som lett eller tvungit honom att ändra politik.

I största allmänhet kan det sägas att de Gaulle under de första åren av befrielsekampen och delvis ännu senare höll på de ståndpunkter som han tidigare uttalat. Han beskriver, för att ta en detalj, de fria fransmännen i relation till sina allierade ungefär som förut i förhållande till tyskarna; engelsmännen drar nytta, heter det i "L'Appel", av "fransmännens naturliga benägenhet att ge efter för utlänningar och vara oeniga sinsemellan". Över huvud betraktar han alla stater med misstro, och den fiendlighet mot tyskarna som framträder i "Vers l'armée de métier" riktar sig under befrielsekampens diplomatiska konflikter nästan lika mycket mot England och än mer USA. Det är tydligt att de Gaulle länge höll fast vid tanken på Frankrike som Väst-europas dominerande makt, vid kravet på en hård uppgörelse med tyskarna, som skulle ge Frankrike Rhengränsen, och vid det gamla franska imperiet. En stor del av hans ansträngningar under krigsåren ägnades åt försök att med någon eller några av de allierade — inte minst Ryssland — nå överenskommelser som skulle ge Frankrike territoriella vinster vid fredsslutet. Han arbetade också energiskt och under ständiga slitningar särskilt med England på bevarandet av de franska kolonierna, och även om han någon gång talade om "union" eller självstyrelse tänkte han sig tydligen att det traditionella förhållandet mellan det härskande Frankrike och de underordnade kolonierna skulle upprätthållas.

Redan i slutet av memoarerna, särskilt i några sidor av "Le salut", är en resignerad och mera anspråkslös hållning påtaglig, och sedermera har de Gaulle under händelsernas tryck och bunden av vad som skett under den långa tid han stod utanför styret ytterligare modifierat sitt politiska perspektiv. Ett västeuropeiskt samgående i nära förbindelse med Tyskland och under Atlantpaktens hägn är basen för hans utrikespolitiska verksamhet. Han har fullföljt vad man kan kalla avkoloniseringspolitiken; även om det stora flertalet från kolonier till stater förvandlade enheter ingått i "unionen" med Frankrike, har deras rätt att bestämma om sin egen framtid erkänts. Den algeriska

politiken, som jag här inte skall stanna vid, är det stora dilemma i denna utvecklingsgång. De Gaulles utrikespolitiska storhetsdrömmar har under de senaste åren framträtt blott i beslutet att framställa kärnvapen för fransk räkning och i planeringen av en sed kärnvapen utrustad "slagstyrka", som skall ge ett visst oberoende i förhållande till Atlantpaktens. Det är om man så vill vad som står kvar av spekulationerna i "Vers l'armée de métier".

HERBERT TINGSTEN

Den första av Herbert Tingstens artiklar om de Gaulle var införd i Dagens Nyheter den 8 januari.